

8. Правила ресторану. *Офіційний веб-сайт ресторану «ALASKA»*. URL: file:///D:/Downloads/Alaska_Rules_Ukr.pdf (дата звернення: 15.09.2018).
9. Правила кафе. *Офіційний веб-сайт кафе «ШАТО»*. URL: <http://shato.in.ua/rules.html> (дата звернення: 02.10.2018).
10. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
12. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
13. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06 вересня 2012 р. № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 412.

УДК 347.6

ЗГОДА ПОДРУЖЖЯ ПРИ УКЛАДЕННІ ДОГОВОРІВ НА ВІДЧУЖЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

Вінтоняк Наталія Дмитрівна,
молодший науковий співробітник
(Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака
Національної академії правових наук
України, м. Київ, Україна)

Статтю присвячено питанню згоди подружжя при укладенні договорів на відчуження корпоративних прав. Проблема особливо актуальна, коли один із подружжя, стаючи учасником юридичної особи корпоративного типу, передає об'єкти права спільної сумісної власності до її статутного капіталу.

Законодавством передбачено можливість переходу корпоративних прав учасників юридичних осіб до інших осіб шляхом укладення договорів купівлі-продажу, дарування, міни та інших правочинів. Однак питання згоди одного з подружжя при укладенні договорів на відчуження корпоративних прав має дискусійний характер серед вчених-правознавців і потребує більш детального наукового аналізу та практичного дослідження. Прогалини в регулюванні відносин між подружжям, один із яких набув корпоративних прав внаслідок внесення об'єктів права спільної сумісної власності до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу, спричиняють певні труднощі.

У статті розглянуті приклади судових справ за позовами щодо визнання недійсними договорів на відчуження корпоративних прав одним із подружжя, укладених без згоди іншого з подружжя. Останнім часом судові спори, предметом розгляду яких є визнання договорів недійсними та поділ спільного сумісного майна, переданого до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу, набули особливого поширення.

На підставі аналізу норм законодавства, наукових поглядів і судової практики зроблено висновок, що згода іншого з подружжя при укладенні договорів на відчуження

корпоративних прав не потрібна. У разі внесення об'єктів права спільної сумісної власності до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу власником такого майна стає сама юридична особа, а учасник юридичної особи корпоративного типу набуває комплекс корпоративних прав. Корпоративні права здійснюються самостійно тим із подружжя, котрий є учасником корпорації. В іншого з подружжя право власності на майно (об'єкти права спільної сумісної власності, передані до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу) трансформується в право вимоги до того з подружжя, який є учасником такої юридичної особи, і буде реалізовуватися при поділі спільного майна подружжя.

Ключові слова: згода подружжя, корпоративні права, спільна сумісна власність, юридична особа корпоративного типу, відчуження корпоративних прав.

THE CONSENT OF THE SPOUSE IN CONCLUDING CONTRACTS ON ALIENATION OF CORPORATE RIGHTS

Vintonyak Natalia Dmitrivna,
Scientific Researcher
(Scientific and Research Institute of
Private Law and Entrepreneurship
named after Academician F.G. Burchak
of the National Academy of Legal Sciences
of Ukraine, Kiev, Ukraine)

The article is devoted to the issue of consent of the spouses in concluding contracts on alienation of corporate rights.

The problem is especially relevant when one of the spouses, becoming a participant in a legal entity of a corporate type transfers objects of common joint property to its authorized capital.

The law provides for the possibility of transferring the corporate rights of participants of legal entities to other persons by entering into contracts of purchase and sale, donation, barter and other transactions.

However, the question of the consent of one of the spouses when concluding contracts on the alienation of corporate rights is debatable among legal scholars and requires more detailed scientific analysis and practical research.

The gaps that exist in the regulation of relations between spouses, one of which acquired corporate rights as a result of the introduction of objects of common joint property to the authorized capital of a legal entity of a corporate type, cause some difficulties.

The article deals with examples of court cases in claims for the invalidation of contracts for the alienation of corporate rights by one of the spouses, contracted without the consent of the other spouse.

Recently, litigation, the subject of consideration of which is the recognition of contracts invalid, and the division of common joint property transferred to the charter capital of a legal entity of a corporate type, has become particularly prevalent

Based on the analysis of the norms of legislation, scientific opinions and jurisprudence, it is concluded that the consent of the other spouse in concluding contracts on alienation of corporate rights is not required

In the case of the introduction of objects of common joint property in the authorized capital of a legal entity of a corporate type, the owner of such property becomes the legal entity itself, and a participant of a legal entity of a corporate type acquires a complex of corporate rights.

Corporate rights belonging to him / her are exercised independently by the spouse who is a member of the corporation.

The other spouse's property right (objects of the law of common joint property transferred to the authorized capital of a legal entity of a corporate type) is transformed in to the right to claim to that of the spouse, who is a participant of such a legal entity and will be implemented in the division of the common property of the spouses.

Key words: consent of the spouse, corporate rights, common joint property of spouses, corporation, alienation of corporate rights.

Постановка проблеми. Із розвитком ринкової економіки України в цивільному обороті дедалі частіше стають предметом договорів такі об'єкти, як корпоративні права. Відчуження корпоративних прав за цивільно-правовими договорами набуває особливого значення, коли учасниками юридичних осіб корпоративного типу стають особи з подружнім статусом. Окремі питання корпоративних прав подружжя розглядалися у працях В.І. Борисової, В.А. Васильєвої, В.С. Гопанчука, Н.С. Глусь, О.В. Дзери, І.В. Жилінкової, В.М. Кравчука, З.В. Ромовської, І.Б. Саракун, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.І. Цікала та ін. Водночас потребує більш детального аналізу питання згоди подружжя при укладенні договорів на відчуження корпоративних прав.

Виклад основних результатів дослідження. Відповідно до ст. 65 СК України дружина, чоловік розпоряджаються майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, за взаємною згодою. При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя, крім випадків, коли договір виходить за межі дрібного побутового. Для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово. Згода на укладення договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути нотаріально засвідчена.

Оскільки частки кожного з подружжя у спільній сумісній власності є невизначеними, вони мають координувати свої дії щодо цього майна. У зв'язку з цим невизначеність часток у праві власності подружжя на майно спричинює два важливі наслідки:

- по-перше, за загальним правилом, дії одного з подружжя щодо володіння та розпорядження спільним майном розглядаються як дії подружжя. Згода іншого з подружжя передбачається доти, поки не буде доведено протилежне;

- по-друге, у випадках, передбачених законом, для здійснення певних юридичних дій потрібна воля подружжя. Це пояснюється тим, що річ належить подружжю на праві власності без визначення часток, тому розпорядження здійснюється в обсязі речі загалом, а не її окремої частки [1, с. 60]. Вважається, що для розпорядження майном необхідна згода обох із подружжя. Така згода в одних випадках презюмується, а в інших – має бути висловлена у певній передбаченій законом формі [2, с. 65].

З.В. Ромовська зазначає, що, враховуючи те, що угода, укладена одним, вважається вчиненою не тільки за згодою, але і від імені іншого, то і відносини співвласності з приводу певного майна мають для обох, а не для одного лише договірну підставу. Аналіз згаданих правових норм дає підставу для виведення закріплення в них презумпції спільності майна. Презумпція спільності майна може бути спростована у судовому процесі [3, с. 59–60]. Однак, встановивши таку презумпцію, законодавець не передбачив правових наслідків укладення угод одним із подружжя без згоди другого з подружжя, а також не встановив критеріїв, які слугували б підставою для висновку, щоб не вважати, що той із подружжя, який є учасником угоди, діяв за згодою другого з подружжя, і якими доказами має підтверджуватися відсутність такої згоди [4, с. 441].

Відповідно до ст. 60 СК України (майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності) діє законний режим майна подружжя, проте трапляються випадки, коли об'єкти права спільної сумісної власності шляхом певних дій одного з подружжя переходять в інший правовий режим, визначити який однозначно не можна. Як зазначає І.В. Жилінкова, останнім часом такі об'єкти набувають великого значення і займають особливе місце в майні подружжя. Зокрема, йдеться про правовий режим акцій, облігацій та інших цінних паперів, вкладів до статутного (фонду) капіталу господарських товариств, пайових внесків у підприємницькі кооперативи тощо. Щодо таких об'єктів взагалі виникають своєрідні відносини, коли ж їх учасниками стають особи з подружнім статусом, то вони набувають особливого «забарвлення» [5, с. 6]. У такому разі згода подружжя також набуває дещо іншого значення.

Розглядаючи це питання, насамперед слід виходити з таких положень. Якщо внаслідок створення юридичної особи майно передається на праві власності, то незалежно від організаційно-правової форми між засновником, а надалі – і учасником встановлюється корпоративне правовідношення. Передаючи об'єкти права спільної сумісної власності до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу, один із подружжя, стаючи учасником такої юридичної особи, набуває комплекс правомочностей на участь в управлінні корпорацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інших правомочностей, передбачених законом і статутними документами, які в сукупності в науковій літературі іменуються корпоративними.

Враховуючи те, що суб'єктивне корпоративне право для цивільного обороту слід розуміти як єдиний неподільний об'єкт [6, с. 167], що складається з низки самостійних суб'єктивних прав, які в сукупності складають зміст корпоративного права [7, с. 110], корпоративне право не може належати подружжю на праві спільної сумісної власності. З огляду на це корпоративні права є неподільними за змістом і в повному обсязі можуть належати лише тому з подружжя, який є учасником юридичної особи корпоративного типу. Відповідно, учасник такої юридичної особи має право на розпорядження комплексом належних йому корпоративних прав самостійно.

Незважаючи на вищевикладене, питання згоди подружжя при укладенні договорів на відчуження корпоративних прав має доволі дискусійний характер у науковій літературі. І.В. Спасибо-Фатєєва, говорячи про «право на частку» та «право з частки», а також «право на акцію» та «право з акції» [8, с. 92], наголошує, що другий із подружжя не позбавляється права брати участь у відносинах із реалізації «права на частку», зокрема при її відчуженні. Тому необхідна його згода на це. Аналогічно з акціями. Таким чином, при розпорядженні часткою в статутному капіталі потрібна згода другого з подружжя [9, с. 38]. Вчена зазначає, що у відносинах спільної власності подружжя право на частку в статутному капіталі є складовою частиною їх спільного майна. Тому договори з цією часткою (її продаж, дарування та ін.) вимагають згоди обох із подружжя [8, с. 101].

На думку І.Б. Саракун, якщо подружжя є співвласниками акції чи має право на частку (пай) у статутному фонді товариства з обмеженою відповідальністю, то, хоч законодавство не вимагає наявності в одного з них довіреностей чи, скажімо, договору доручення на здійснення корпоративних прав, таке положення доцільно було б внести з метою запобігання випадків, коли згодом буде з'ясовано, що один із подружжя не знав і не був повідомлений, наприклад, про проведення загальних зборів, чи були порушені його права як співвласника акції. Якщо корпорації будуть надані вказані документи, то вона тим самим захистить себе від недобросовісних осіб, вказуючи на

те, що право здійснення корпоративних прав на підставі цих документів належить другому з подружжя [8, с. 109].

Протилежної позиції дотримується І.В. Жилінкова, говорячи про акції. Так, вчена зазначає, що у СК України встановлені вкрай обтяжливі правила щодо визначення згоди другого з подружжя на укладення правочинів зі спільним майном (ст. 65 СК). Якщо визнати другого з подружжя співвласником акції, то на будь-яку дію акціонера, що має майновий характер (згода на укладення від імені юридичної особи певних правочинів; рішення про сплату дивідендів і розподіл прибутку; зміна розміру уставного капіталу тощо) буде потрібна письмова згода другого з подружжя. Така згода потрібна й у разі продажу акціонером належної йому акції. Визнання таких прав за другим із подружжя спричинить повне розбалансування функціонування акціонерного товариства [9, с. 79].

Оскільки спільне сумісне майно подружжя після внесення до статутного капіталу стає власністю юридичної особи корпоративного типу, а один із подружжя (учасник корпорації) набуває корпоративних прав, то отримання згоди при укладенні договору на відчуження корпоративних прав створюватиме перешкоди у діяльності такої юридичної особи. Крім того, відповідно до ст. 116 ЦК України здійснення відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів у товаристві у порядку, встановленому законом, є суб'єктивним корпоративним правом того з подружжя, який є учасником юридичної особи корпоративного типу, і не вважатиметься відчуженням спільного сумісного майна подружжя.

Останнім часом набувають дедалі більшого поширення справи за позовами щодо визнання недійсними договорів на відчуження корпоративних прав одним із подружжя, укладених без згоди іншого з подружжя. Зокрема, у справі за позовом про визнання недійсним договору дарування та визнання недійсними змін до установчих документів Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в Ухвалі від 17 лютого 2016 р. (справа № 6-18576ск15) [12] зазначив: *«Виходячи з того, що корпоративні права на приватне підприємство були придбані в шлюбі, то презюмується за ст. 65 СК України факт їх придбання за спільні кошти, передача цих коштів у приватну власність підприємства за взаємною згодою подружжя»*.

Таким чином, дії пов'язані зі зміною засновників, учасників підприємств і з розпорядженням майном підприємства в процесі здійснення ним господарської діяльності, згоди іншого з подружжя, який не є учасником чи засновником приватного підприємства, не вимагається, оскільки відповідно до положень ст. 65 СК України вважається, що подружжя діє за взаємною згодою».

Верховний Суд України у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду в Постанові від 10 жовтня 2018 р. у справі за позовом про визнання договору купівлі-продажу часток статутного капіталу недійсними (справа № 569/6236/16-ц) [13] дійшов такого висновку: *«При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового»*.

Договір, укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї, створює обов'язки для другого з подружжя, якщо майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї.

Відносини щодо майна господарського товариства регулюються нормами ЦК України, Господарським кодексом України (далі – ГК України) та Законом України «Про господарські товариства» (чинним на час ухвалення оскаржуваних рішень).

За змістом ст. 113 ЦК України та ст. 1 Закону України «Про господарські товариства» товариство з обмеженою відповідальністю належить до господарських товариств. Господарські товариства можуть набувати майнових та особистих немайнових прав.

Відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України «Про господарські товариства» товариство є власником, у т. ч. майна, переданого йому учасниками у власність як вклад до статутного (складеного) капіталу.

Ч. 1 ст. 147 ЦК України та ч. 1 ст. 53 Закону України «Про господарські товариства» встановлено, що учасник товариства з обмеженою відповідальністю має право продати чи іншим чином відступити свою частку (її частину) у статутному капіталі одному або кільком учасникам цього товариства.

З урахуванням положень ст. 115 ЦК України, ст. 85 ГК України та ст. 12 Закону України «Про господарські товариства», за якими власником майна, переданого господарському товариству у власність його учасниками як вклад до статутного (складеного) капіталу, є саме товариство, відчуження учасником товариства частки в статутному капіталі на користь іншої особи не припиняє права власності товариства на майно, яке обліковується на його балансі, у т. ч. на внесені до статутного капіталу вклади учасників.

Таким чином, із моменту внесення грошових коштів до статутного капіталу господарського товариства вони є власністю самого товариства, зазначені спільні кошти (майно) подружжя втрачають ознаки об'єкта права спільної сумісної власності подружжя.

Право на компенсацію вартості частини коштів виникає в іншого подружжя лише щодо спільних коштів, а не статутного капіталу, лише в тому разі, коли спільні кошти всупереч ст. 65 СК України були використані одним із подружжя саме для внесення вкладу до статутного капіталу.

Подальше розпорядження учасником товариства його часткою в статутному капіталі з огляду на положення ст. 116, 147 ЦК України в редакції, чинній на час ухвалення оскаржуваних рішень, є суб'єктивним корпоративним правом такого учасника, й відчуження ним на власний розсуд частки в статутному фонді не може вважатися використанням (відчуженням) спільного майна подружжя проти волі іншого подружжя та не в інтересах сім'ї.

Отже, у разі передання подружжям свого майна для здійснення підприємницької діяльності шляхом участі одного з них у заснуванні господарського товариства це майно належить зазначеному товариству на праві власності, подружжя набуває відповідне майнове право, яке реалізується одним із подружжя (засновником) шляхом участі в управлінні товариством, а другий із подружжя набуває право вимоги виплати йому певних сум у разі поділу майна між подружжям.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції, з яким обґрунтовано погодився суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку про відсутність правових підстав для визнання укладеного договору купівлі-продажу недійсним, оскільки частка в статутному капіталі господарського товариства не є спільною власністю подружжя, корпоративні права особи належать виключно йому, тому він мав право розпорядження ними без згоди дружини».

Висновки. У разі передання об'єктів права спільної сумісної власності до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу власником такого майна стає сама юридична особа. Для того з подружжя, який є учасником юридичної особи корпоративного типу, право власності (речове право) на майно (а саме об'єкти права спільної сумісної власності, внесені до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу) трансформується в корпоративне право. І відповідно, укладення договорів на відчуження корпоративних прав здійснюється без згоди іншого з подружжя (того, хто не є учасником юридичної особи корпоративного типу).

Для того з подружжя, котрий не є учасником юридичної особи корпоративного типу, таке право трансформується у право вимоги виплати певних сум, яке буде реалізовуватися при поділі спільного майна подружжя. У разі укладення договору на відчуження корпоративних прав той із подружжя, котрий не є учасником юридичної особи корпоративного типу, має право на частину доходу, отриманого іншим із подружжя у зв'язку з відчуженням корпоративних прав за договором.

Список використаних джерел:

1. Оніщенко О.В. Сімейне право : навчальний посібник. Видавництво Національного авіаційного університету «НАУ-друк», 2009. 112 с.
 2. Харитонов Є.О. Сімейне право України : навчальний посібник. Істина, 2008. 200 с.
 3. Ромовская З.В. Защита в советском семейном праве. Львов : Издательское объединение «Вища школа», 1985. 160 с.
 4. Цивільне право України : підручник : у 2 кн. / О.В. Дзера та ін. ; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. Юрінком Інтер, 2002. Кн. 1. 720 с.
 5. Жилінкова І.В. Корпоративні правовідносини в аспекті подружніх. *Юридичний вісник України*. 2008. № 3. С. 6–7.
 6. Васильєва В.А. Корпоративне право як об'єкт спадкових прав. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : збірник статей*. 2010. Вип. XXIII. С. 109–112.
 7. Кравчук В.М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики. Істина, 2005. 720 с.
 8. Харьковская цивилистическая школа: антология семейного права : монография / В.К. Антошкина и др. ; под. общ. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2013. 240 с.
 9. Спасибо-Фатеева І.В. Право спільної власності подружжя на частку в статутному капіталі господарського товариства: «за» і «проти». *МЕН*. 2008. № 6. С. 31–38.
 10. Саракун І.Б. Право на частку в статутному фонді товариства з обмеженою відповідальністю (цивільно-правові аспекти). *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : збірник наукових статей*. 2004. Вип. XIV. С. 103–112.
 11. Жилінкова І.В. Правовий режим акцій у контексті шлюбних відносин. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2008. № 1. С. 77–80.
 12. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 лютого 2016 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56191790>.
- Постанова Верховного Суду України від 10 жовтня 2018 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77473482>.

УДК 347.447

ОСОБЛИВОСТІ НЕЮРИСДИКЦІЙНОЇ ФОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧА ЗА ДОГОВОРОМ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ

Горблянський Володимир Ярославович,
аспірант кафедри цивільного права
(Навчально-науковий юридичний
інститут ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет імені
В. Стефаника», м. Івано-Франківськ, Україна)

У статті здійснено характеристику неюрисдикційної форми захисту та можливості її застосування в правовідносинах, що виходять із договору про надання послуг за участю споживача. Для розуміння юрисдикційної форми захисту прав споживачів за договором про надання послуг в статті висвітлені доктринальні підходи форм захисту суб'єктивного цивільного права та їх поділу. Проаналізовано реалізацію неюрисдикційної